

Ivana Zajc

Bina Štampe Žmavc: O kuri, ki je izmaknila pesem.

Dob pri Domžalah: Miš, 2016 (2. nat.).

Bina Štampe Žmavc je znano ime v slovenski mladinski književnosti. Pri založbi Miš je izšlo njeno dramsko besedilo za otroke *O kuri, ki je izmaknila pesem*, za katerega je prejela nagrado Radia Slovenije. Vsestranska ustvarjalka je trinajst let vodila otroško improvizacijsko gledališče v Eksperimentalnem gledališču Celje, kjer je bila režiserka, dramaturginja in avtorica tekstov. Njena mladinska dramska besedila – med najbolj znanimi so *Ure kralja Mina* (2000) –, so tako pogosto nastajala z neposredno oporo v praksi gledališča za otroke in z otroki. Privlačna zmes humorja in poetičnost, ki je značilna za avtoričino pisanje, odlikuje tudi dramsko delo o kuri tatici.

V besedilu *O kuri, ki je izmaknila pesem* prevladuje motiv iskanja, ki je razvit na precej tipičen način: najprej kokoš Kokodesa išče pesem, ki jo naposled “najde” tako, da jo izmakne pesniku. Nato pesnik išče svoje ukradene verze in z njimi zasači Kokodeso. Na tem temelju se dogajanje v drami deli na dve zgodbi, med katerima je učinkoviteje zastavljena zgodba o Kokodesi.

V Kokodesin svet vstopimo že s prvo didaskalijo. To je neznosno glasno in umazano okolje kurnika, kjer je “en sam ljubi čiv čiv, ki ga preglasi nekaj razočaranih in naveličanih kokodajsov”. Kokodesa vali piščance,

za katere ji – kot posredno izvemo – ni niti malo mar. Njen svet je robat, poenostavljen, grob in zarobljen. V takem okolju se je rodila kot ena od mnogih piščancev in hrepenenje, ki ga v njej prebudi pesem, ki jo sliši po radiu, pri bralcu vzbuja simpatijo. Privlači jo lepota pesmi in želi si priti do nje. Na radiu sliši, da so verzi nastali izpod pesnikovega peresa, s svojo kokošjo pametjo pa ga zelo dobesedno interpretira: “Če se pesniku pod enim samim peresom rodi pesem, jo lohkokoko izvalim tudi jaz, ko imam toliko peres! Pa še raznobarnih povrhu!” Kokoš pač ne razume dvojnega pomena besed. Ker se sama na to ne spozna, se odpravi po nasvet h kurjemu čarovniku Čarodajsu. Ta pri Kokodesi hitro zavoha neznanje in njegovi dragi, a popolnoma nekoristni nasveti se stopnjujejo do tega, da ji predlaga, da pesem pesniku preprosto izmakne. Kokodesa je v tem odnosu podrejena in slepo sledi čarovniku. Naivno verjame vsemu, kar sliši in vidi, na kokošji – lahko bi rekli *postfaktični* – kokoviziji je na primer slišala, da bodo kokoši lahko valile celo krokodile, ker je dandanes vse mogoče. Ob Kokodesini lahkovernosti, zaradi katere se prepusti šarlatanskim nasvetom v zameno za njena dragocena zlata jajca, njena usoda v prvem delu dramskega besedila vzbuja empatijo. Gre pač za naiven lik, ki mu manjka kritično mišljenje, zaradi česar z njim vsi manipulirajo.

V drugem delu dramskega besedila se to spremeni, saj izvemo, da si je Kokodesa želela imeti pesem predvsem zato, da bi se z njo ponašala pred drugimi kokošmi kot bolj nadarjena od njih, pa tudi okoristiti bi se želela z njo. Poleg tega kokoš z odtujeno pesmijo ravna zelo grdo, sili jo k petju in jo prisilno kopa v peščeni kopeli ter ji očita: “Nobene kokoristi ni od tebe – še kosmata nisi, kaj šele dobro operjena! [...] Takokole cmerava ne boš nikoli postala pravi kokošlager! [...] Kokoko zakompleksana pesem si! Zaprla te bom v kokošnjak, dokler ne boš prepevala, kot je treba!” Pesem je tenkočutna in kokošnjega življenja ne more prenašati, obžaluje svojo usodo in se sprašuje, kje je pesnik. Svet Kokodese in svet pesmi pač težko sobivata in s tega vidika zgodba ne prinese razrešitve.

Dramski tekst govori predvsem o tem, da je pesem – ali literatura v splošnem – nekaj intimnega in zelo osebnega. Kokodesa v zgodbi ni problematizirana zato, ker si je v prvem delu dramskega dela želela imeti pesem, ampak zato, ker pri tej želji *ni zaupala* sami sebi, marveč se je oprla na prazne čarovniške nasvete, ki so jo naposled napeljali na krajo. Od ukradene pesmi si je želela neko korist, želela si je, da bi se spremenila v “kokošlager”. Manj poudarjeno je, da je bila Kokodesa zmožna pesniti že pred krajo pesmi, ampak tega ni opazila. Do svoje pesmi torej ni skušala priti na temelju lastnih iskanj in prizadevanj, temveč je poiskala stransko, krajšo

pot. S tega vidika zgodba tematizira osredotočenost zgolj na cilj, namesto na pot, zgolj na rezultat namesto na iskanje in raziskovanje. Kokodesa bi namreč rada le rezultate, noče pa se soočiti z dolgotrajnim trudom, na katerih ti nujno temeljijo. Poleg tega bi bila zelo rada oklicana za pesnico in oboževana. Ironično je Kokodesa mimogrede pesnila prav ob tem, ko je skušala po vsej sili izvaliti instantno, že dokončano pesem: "Pod mojim perjem je toplo, / ko se valijo jajca. // In razen tega kokoko / sem večča kurjih rim, / zato koko kokokoko / si pesem izvalim. // Še gorka se pririma / mi vsak čas spod peresa, / prej kura Kokodesa, / odslej bom poetesa!"

Karakterizacija Kokodese je v besedilu najbolj dosledno izpeljana, spoznamo jo z več perspektiv. V prvem delu zgodbe nastopa na strukturnem mestu "dobrega lika", saj jo Čarovnik grdo zavaja in zato zaseda mesto "zlega lika". V drugem delu zgodbe se s Kokodesino krajo ta mesta preobrnejo: na strukturno mesto "dobrih likov" stopita ukradena pesem in pesnik, na mesto "zlega lika" pa sama Kokodesa. Ta preobrat v drugem delu dramskega besedila je za najmlajše bralce najverjetneje zahteven, zato bo drama nemara bližje nekoliko starejšim otrokom.

Druga dogajalna nit v dramskem besedilu je manj razdelana. Karakterizacija pesnika, ki išče svojo pesem, korenini v splošni predstavi o besednih umetnikih kot tenkočutnih ljudeh, kar je v zgodbi samoumevna lastnost pesnika, ki sicer ni natančneje označen. Njegovo iskanje je strukturirano kot srečevanje mnogih različnih likov (Vodomet, Sraka, Maček Mustafa, Doktor in Doktorica, Grlica), ki mu dajejo indice pri iskanju njegove ljubljene pesmi. Slednje je tudi žarišče drugega dela drame, ki ni tako tematsko bogat kot prvi. Vloga stranskih oseb je predvsem poganjanje dramskega dejanja in pesnikove poti.

Jezik v dramskem besedilu je zelo duhovit in je opora karakterizaciji likov, posebej tistih iz kokošnjaka. Ujame namreč dinamiko energičnih pogovorov med kokošmi, ki govorijo s ponavljanjem zlogov kokodakanja, s katerim oblikujejo živahne ter zanimive dialoge. Pri tem izstopa Kokodesa, ki je, kot rečeno, tudi sicer najučinkoviteje karakterizirana. Ko se že malce razjezi na šarlatanskega čarovnika, mu tako na primer zabrusi: "Zato bi bilo bolj kokoristno, da bi pogledal v svojo čarobno kokokroglo, koko in kaj, kokot da se norčuješ iz mene!" Pesnik in njegova še neimenovana pesem govorita bolj izbrano, pesmica je seveda v rimah. Tudi stranske osebe zaznamuje osebna govorica. Didaskalije v dramskem besedilu vsebujejo duhovito pripoved, ki je dvojno zakodirana, saj bodo nekatere ironične drobce razumeli le odrasli. V drugem delu dramskega besedila se obseg didaskalij zmanjša.

Zaradi živahnega in prepričljivega jezika ter napete zgodbe ni naključje, da zgodba *O kuri, ki je izmaknila pesem* prepričljivo deluje na radijskih valovih, gotovo pa tudi na odrskih deskah, o čemer pričajo različne uprizoritve po osnovnih šolah. Po drugi strani pa je to dramsko besedilo primerno tudi kot gradivo za branje, ki je v osnovnošolskih programih redkeje usmerjeno v dramatiko – drugošolci in tretješolci so ga letos prebirali na tekmovanju za Cankarjevo priznanje, ki je ob svoji deseti obletnici prvič vključevalo dramska besedila. *O kuri, ki je izmaknila pesem* Bine Štampe Žmavc ponuja učinkovit vstop v dramatiko za mlajše bralce.